

5. kongres hrvatskih arhivista Arhivi u Hrvatskoj – (retro)perspektiva, Hrvatsko arhivističko društvo – Državni arhiv u Zadru.

Zadar, 24. – 27. listopada 2017.

U Zadru je od 24. do 27. listopada 2017. godine održan 5. kongres hrvatskih arhivista pod naslovom *Arhivi u Hrvatskoj – (retro)perspektiva* u organizaciji Hrvatskog arhivističkog društva i Državnog arhiva u Zadru. Kongres je na taj način bio prilika da se rezimira razvoj arhiva i arhivske djelatnosti u Hrvatskoj od 1990-ih godina do 2017. godine. Isto tako bio je prilika da sudionici prikažu nove trendove i aktivnosti u arhivističkoj zajednici. Pitanje koje se pojavilo jest kako repositionirati arhive u društvu. Odgovori na to pitanje išli su smjeru koji pokazuje djelomični konsenzus struke. I oko onoga o čemu se (još) ne možemo dogovoriti postoji svijest da se nekako moramo dogovoriti, ili da barem priznamo jedni drugima autonomiju u radu i odlučivanju, naravno, tamo gdje je ona poželjna i preporučljiva.

Kongres je započeo navečer 24. listopada u Kazalištu lutaka Zadar. Prvi govornik bio je Dražen Kušen, ravnatelj Državnog arhiva u Osijeku (DAOS) i trenutačno predsjedavajući Hrvatskog arhivističkog društva. Najprije je održana minuta šutnje za pokojne kolege iz struke. Zatim je izražena zahvalnost organizatorima kao i zahvalnost Ministarstvu kulture te sponzorima Financijskoj agenciji (Fina) i poduzeću Omega Software. Kušen se upitao što je ostvareno u razdoblju između 4. i 5. kongresa arhivista. Pozicioniranje arhivske struke trajan je proces, izjavio je. Struka je aktivno doprinosila stručnoj raspravi u navedenom razdoblju. Katalog poslova u arhivskoj struci još nije izrađen, ali se i dalje radi na tom zadatku. U okviru arhivističke terminologije definiran je pojam sveobuhvatnog arhiva, a Sekcija za arhivsku pedagogiju osnovana je i zaživjela je.

Ante Gverić, ravnatelj Državnog arhiva u Zadru (DAZ), spomenuo je kako je medijski interes za arhive parcijalan te kako se pojačava samo u vrijeme zakonskih izmjena. Arhivska zajednica je mala, istaknuo je Gverić, i posao posluživanja istine, koji ona obavlja, obveza je, ali i čast.

Dinko Čutura, ravnatelj Hrvatskog državnog arhiva (HDA), naveo je da se arhivska služba u Republici Hrvatskoj sastoji od Hrvatskog državnog arhiva, 17 područnih arhiva i Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata (HMDCDR). Dao je kratki presjek rada arhiva u Hrvatskoj. U brojkama to iznosi 65.000 posjeta korisnika u hrvatskim arhivima godišnje, što znači da tisuće ljudi godišnje koriste gradivo arhiva. U područnim arhivima čuva se 115.000 d/m gradiva. Od ukupne količine 35% gradiva čuva se u primjerenim uvjetima. Nije dovoljno obrađeno 57% gradiva. Kao zadatke koji neposredno predstoje Čutura je istaknuo osiguravanje uvjeta za preuzimanje novoga gradiva u količini od 10.000 d/m, revitalizaciju objekta u Kerestincu u vlasništvu HDA te stvaranje di-

gitalnog arhiva. Naime, Čutura je skrenuo pažnju da još nismo posve osposobljeni za postupanje s digitalnim gradivom. Potrebno je, osim toga, afirmirati arhive kao mjesta istraživanja i unaprijediti njihove usluge.

Ivica Poljičak, državni tajnik u Ministarstvu kulture, u ime ministrice kulture Nine Obuljen Koržinek pozdravio je skup. Istaknuo je kako se na ovom kongresu unaprjeđuje struka, razmjenjuju mišljenja te kako Ministarstvo kulture podržava arhivska savjetovanja i kongrese, i to ne samo financijski. Šira javnost smatra da su arhivi samo prošlost, no od arhivista se očekuje da se u susretu s novim tehnologijama i tendencijama snađu u digitalnom društvu. Spomenuo je izradu novog arhivskoga zakona, pri čemu nacrt prijedloga tog zakona stiže ubrzo na sjednicu Vlade. Ministarstvo kulture očekuje arhiviste kao partnere u razvoju struke. Na kraju je Poljičak službeno otvorio 5. kongres.

Uvodno predavanje je održao Miroslav Tuđman, profesor informacijskih znanosti i zastupnik u Saboru, na temu *Odgovornosti i sposobnosti arhiva u digitalno doba*. „U arhivistici se smatram *outsiderom*“, rekao je Tuđman, „iako sam se još 1970-ih godina okušao u predavanju o primjeni kompjutera u arhivistici.“ Tuđman je naveo misao Bože Težaka da je materijalni medij na kojem leži informacija irelevantan. Istaknuo je kako od 1970-ih arhivistika počinje put prema znanosti. Ukratko je o svojem znanstvenom području rekao da se informacijska znanost bavi znanstvenim informacijama. Što se sve dogodilo od 1970-ih do danas? U 1990-im godinama javile su se teorije o mekoj moći, za razliku od tvrde moći. Sukladno tomu nestalo je razlike između javnog i tajnog znanja te između informacija i dezinformacija. Danas se informacijski ratuje, upozorio je autor, i naveo da je pritom cilj disciplinirati države i mijenjati vrijednosne sustave zajednica. Rade se pravi priručnici o informacijskom ratovanju, od kojih su mnogi testirani u Bosni i Hercegovini. Došli smo u situaciju da su danas društvene mreže važnije od institucionalnog znanja. Tuđman se upitao kako bi se razvijala situacija s generalima Gotovinom, Čermakom i Markačem da je gradivo došlo iz arhiva. I šestorica u Haagu također nisu imali tu sreću da su dokumenti na suđenju stigli iz arhiva. Spomenuo je kako bivši ministar Davorin Rudolf nije mogao naći tražene dokumente u institucijama. Zatim je prešao na projekte kojima je za cilj stvaranje e-Hrvatske. U vezi s tim, SAD, Australija i Novi Zeland unaprijedili su standarde za čuvanje baza podataka. A u Hrvatskoj? U Hrvatskoj nema centralne evidencije svih baza podataka u ministarstvima, pa građani ne mogu provjeriti što piše o njima. Te baze nisu međusobno povezane. Nezamislivo je da mrtvi glasaju. Za baze se može postaviti pitanje tko je zadužen za sigurnost tih informacijskih sustava i u čijem vlasništvu su serveri. Tuđman je naglasio da država mora imati svoju farmu servera gdje dva rade istovremeno, a treći služi kao *backup* verzija. Imamo, doduše, Agenciju za podršku informacijskim sustavima (APIS), ali ni on nema certifikat za informacijsku sigurnost. Na arhivima je odgovornost da rade *cloud computing*, odnosno arhiviranje u oblacima. Kao poruku svojeg predavanja autor je naznačio potrebu da arhivi budu dio e-Hrvatske.

U srijedu 25. listopada u 10 sati počela je prva sjednica pod naslovom *Upravljanje arhivima i nacionalnim sustavom arhivske službe*. U svojem radu o arhivskom zakonodavstvu u Hrvatskoj i normativnom optimizmu koje ono iskazuje Jozo Ivanović iz HDA istaknuo je kako arhivistička zajednica u Hrvatskoj puno očekuje od zakonodavstva. U razdoblju poslije Drugog svjetskog rata Bernard Stulli, dugogodišnji ravnatelj Arhiva Hrvatske, u svojem je radu na zakonodavstvu postavio pet načela: univerzalnost zaštite arhivskoga gradiva, sveobuhvatnost arhivske službe na cijelom teritoriju zemlje i na svim razinama javne uprave, čuvanje arhivskoga gradiva u arhivima, kompleksni karakter arhivskih ustanova te potpuna uređenost djelatnosti arhiva. To zadnje načelo pokazuje optimističan stav, po kojem je važno potpuno i detaljno normirati cijelu djelatnost arhiva i sve će ići „kao po loju“. Međutim, od posljednjeg arhivskog zakona iz 1997. godine prešlo se na elektroničko dokumentarno gradivo, te su doneseni i zakoni o tajnosti podataka, o zaštiti osobnih podataka i o pravu na pristup informacijama. Nastala je velika kolizija u zakonodavstvu, koju bi novi zakon trebao riješiti. Osim toga, arhivi će postati irelevantni ako neće obuhvatiti i elektroničko dokumentarno i arhivsko gradivo. Međutim, kako napisati novi arhivski zakon i podzakonske akte? Po uzoru na Francusku, u kojoj ima 280.000 dekreta, propisa i normi i gdje se u godinu dana promijeni 10% odredbi? Ili po uzoru na anglosaksonske zemlje, gdje se normira samo kada je nužno? Što se tiče stilova normiranja arhivske djelatnosti, autor je prikazao s jedne strane liberalni stil, gdje grad ili županija imaju autonomiju i uređuju svoju djelatnost, a s druge intervencionistički, gdje država sve uređuje. Spomenuo je i izbor između centralizacije, po kojoj se propisuju sve procedure i autonomije, gdje se samo propisuju ciljevi. Kakav će biti novi zakon? Ivanović je samo zaključio da to ovisi o tradiciji i prilikama kakve su u pojedinoj arhivskoj službi, te o tom što ona želi i koliko se želi potruditi za to.

Kako početi prikaz izlaganja Ivane Prgin, načelnice Matične, razvojne i dokumentacijske službe HDA? Možda je najbolje početi od zaključka teksta u kojem se izriče konstatacija da neki od nužnih uvjeta za nesmetani razvoj hrvatske arhivske službe u 21. stoljeću još čekaju svoje ispunjenje. Nisu se ostvarili: usuglašavanje arhivskog zakonodavstva s drugim relevantnim propisima, optimiziranje mreže arhiva, osiguranje dostatnih spremišnih kapaciteta, priprema službe za preuzimanje i obradu elektroničkih zapisa, izgradnja tehničke i informacijske infrastrukture za digitalizaciju i pružanje *online* usluga te osigurano kontinuirano stručno usavršavanje. To je sve izvedeno iz zalaganja autorice u prvom dijelu teksta za strateško planiranje. Ona nam objašnjava da je još u 1990-im bilo strateških dokumenata rađenih za Vladu, da je Vlada predložila, a Sabor prihvatio 2002. godine Strategiju kulturnog razvitka, jednu od 19 zasebnih strategija projekta Hrvatska u 21. stoljeću. U toj strategiji Josip Kolanović napravio je poglavlje o arhivima. I, naravno, dosta toga navedenoga nije do danas ostvareno. Nešto kasnije, od 2009. godine Zakonom o proračunu određena je obveza ministarstava da izrađuju trogodišnje strateške planove. Tako, dakle, Ministarstvo kulture jest izradilo Strateški plan za razdoblje 2010.-2012. u kojem su unutar općeg cilja Zaštita i očuvanje

kulturne baštine arhivi i gradivo tretirani kao dio baštine. Zatim su svake godine ažurirali Strateški plan. Međutim, Prgin je primijetila da je jedan od pokazatelja učinka, a to je broj korištenih arhivskih jedinica, često neovisan o arhivskoj službi. Naime, Zakon o legalizaciji bespravne gradnje 2013. povećao je korištenje arhivskoga gradiva neovisno o razvoju službe. Ima još jedan nedostatak: Arhivska stručna savjetodavna služba, potaknuta 2009. iz HDA, nikada nije zaživjela. I tako je, dakle, ostalo na svakom arhivu u Hrvatskoj da sam stvara svoje strateške dokumente.

Dražen Kušen osvrnuo se na temu *Redovna djelatnost, posebni programi, komercijalna dodana vrijednost*. Istaknuo je da je u posljednjih 10 godina Ministarstvo kulture prilično lutalo. No, sada su stvari sjele. Mislio je prvenstveno na isto što i Ivana Prgin, na činjenicu da je u Ministarstvu osnovana Uprava za archive, knjižnice i muzeje. Kada je riječ o dodanoj vrijednosti, ona se dijeli na uporabnu i informacijsku vrijednost. Kada uprava, odnosno menadžment ekonomski pristupa dodanoj vrijednosti, tada mora raditi *cost benefit* analizu. Kušen se upitao može li menadžerski pristup biti primjenjivan u arhivistici i naglasio da materijalna dodana vrijednost ne smije biti osnova za menadžersko usmjeravanje djelovanja u pravcu komercijalizacije kulture.

Hrvoje Stančić, profesor na Odsjeku informacijskih i komunikacijskih znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (FFZG) prikazao je razvoj studija arhivistike na tom odsjeku. Od početka studiranja arhivistike u akademskoj godini 1986./1987. do danas studij se razvio i pritom počiva na tvrdnji Luciane Duranti da ne može biti bitne razlike između tradicionalnog i digitalnog arhivista. Na prvom stupnju obrazovanja, a to je onaj koji se odnosi na preddiplomski i diplomski studij, budući tradicionalni i digitalni arhivist dobrim dijelom usvajaju ista temeljna znanja. Uz to im studij nudi mnoge obvezne, izborne, preporučene izborne i obvezne predmete. Studenti se već tijekom studija susreću, primjerice, s postupkom digitalizacije kao praksom u raznim ustanovama. Kada diplomiraju, slijedi specijalističko obrazovanje, odnosno stručno (*training*). Kada svladaju takvo obrazovanje u sklopu nekog radnog mjesta, mogu nastaviti s cjeloživotnim obrazovanjem. Naravno, ono je neophodno jer se u struci i znanosti stalno događaju razne promjene. Na taj način studij postaje atraktivan, i njegovi polaznici mogu se zaposliti u čitavom nizu ustanova i tvrtki.

Koji je najveći problem i izazov za hrvatsku arhivsku službu? Vlatka Lemić iz HDA vidi ga u svojem izlaganju o globalnoj viziji suvremenih arhiva i hrvatskoj praksi u nedostatku odgovarajućih stručnih kompetencija i znanja u arhivima i pismohranama, odnosno u cjelokupnom upravljanju životnim ciklusom dokumenata. Drugim riječima, kako će hrvatski arhivi biti predvodnici u području e-uprave, elektroničkom spisovodstvu općenito, kada se nisu uspjeli nametnuti u društvu kao relevantni čimbenik za to pitanje. Uz to, naravno, ide i slaba povezanost arhiva s tijelima javne uprave. Ima, doduše, nekih uspjeha, kao što je nagrada za projekt e-Građani inicijative Partnerstvo za otvorenu vlast, no hrvatski arhivi i arhivski

stručnjaci niti su uključeni niti prate te aktivnosti. Na taj način hrvatski arhivi ostaju u maloj niši skupa sa širom baštinskom zajednicom, koju sačinjavaju prvenstveno knjižnice i muzeji. U toj zajednici postoji određena suradnja, kao i mogućnosti usavršavanja djelatnika u arhivima na tradicionalan način. Dakle, korištenjem stručne literature i sudjelovanjem na stručnim skupovima, primjerice savjetovanja Hrvatskog arhivističkog društva (HAD), seminari Arhivi, Knjižnice, Muzeji (AKM), Festival digitalnih projekata Nacionalne i sveučilišne knjižnice, INFUTURE konferencija FFZG, konferencije i škole Sveučilišta u Zadru, ICARUS dani Hrvatske. Moglo bi se reći: bolje išta nego ništa. Autorica je, da se vratimo na početak, prvi dio izlaganja posvetila međunarodnoj arhivističkoj zajednici International Council on Archives (ICA) i globalnim stručnim trendovima. Da je ICA iznjedrila samo međunarodne norme ISAD(G) i ISAAR(CPF), to bi već bio hvalevrijedan pothvat. Na našu struku ICA u zadnje vrijeme utječe i preporukama i smjernicama o dostupnosti arhivskoga gradiva. Uz već navedene mane hrvatske arhivske zajednice za pozdraviti je međunarodnu djelatnost u i oko arhiva. Jer bez nje bismo zaostajali znatno u stručnom smislu.

Vida Pavliček iz Državnog arhiva u Varaždinu u svojem radu o postojećim problemima u praksi sređivanja i opisa arhivskoga gradiva te izrade obavijesnih pomagala zaključuje da bi za daljnji napredak arhivske djelatnosti na tom području bili vrlo korisni izrada domaće norme za opis arhivskoga gradiva te prikupljanje i objavljivanje većeg broja dobrih primjera sređivanja i opisa fondova, te dogovor struke o pojedinim pitanjima. U predavanju koje je trajalo 31 minutu autorica je sustavno prikazala zašto norme ISAD(G) i ISAAR(CPF) nisu dovoljne da riješe sve stručne probleme. Na primjeru izrađenih obavijesnih pomagala u razdoblju 2012.-2017. u hrvatskim arhivima Pavliček je već u slučaju oblikovanja fondova navela puno grešaka i nejasnoća. To je dijelom i posljedica davanja prednosti formalnim pred sadržajnim kriterijima. Autorica se pita ima i dalje, u svjetlu suvremenog stanja u struci, opravdanja za oblikovanje zbirnih fondova. Najveći luk promjena ona vidi u razdoblju između priručnika iz 1977. i onoga iz 2010. godine. Danas se moramo odmicati od formalnih kriterija i brinuti o strukturi i funkciji stvaratelja. Načelo prvobitnog reda više nije sveto i nezamjenjivo. Naravno, dotaknula se i općepoznatog problema oblikovanja glomaznih serija nazvanih „opći spisi“. Međutim, navela je da tu postoje različita mišljenja. Dakle, još nemamo dogovor u struci. Osim toga, mnogi arhivisti još smatraju kako sam fond, odnosno zbirka diktira sređivanje, opis i izradu obavijesnog pomagala. Kao pohvalno navela je da se u zadnje vrijeme konačno uglavnom koriste arhivske jedinice neovisno o tehničkim jedinicama. Odnosno, na kraj obavijesnog pomagala može se staviti popis tehničkih jedinica. Ali, ono što je danas nezaobilazno opis je arhivskih jedinica u obliku numeričkih oznaka s interpunkcijama u obliku točaka između pojedinih znamenaka. Autorica je dala puno primjera o tome gdje se sve odstupa od stručnih standarda i zaključila da postoje i subjektivne i objektivne okolnosti takvog stanja.

Nenad Bukvić iz HDA predstavio je izlaganje naslovljeno *Vrednovanje u hrvatskoj suvremenoj arhivskoj praksi*. Što je postignuto u razdoblju 1997.-2017. godine, dakle od donošenja Zakona o arhivskom gradivu i arhivima do Kongresa u Zadru? Primijećen je zaokret prema konceptu sveobuhvatnog arhiva, razrađen je funkcionalni pristup vrednovanju, utvrđene su kategorizacije stvaratelja u ovlasti svih državnih arhiva, izrađen je Opći popis gradiva s rokovima čuvanja te je uočen kontinuirani porast broja organizacija koje poboljšavaju interne akte o upravljanju zapisima i redovito provode njihovo odabiranje i izlučivanje. No, dvadesetogodišnja praksa je dvojbena. Od 2007. do 2010. godine državni arhivi napravili su kategorizaciju stvaratelja iz svojih ovlasti. Ali, vidjela se neujednačenost u kategorizaciji među raznim arhivima. Zbog nje su ponekad sve srednje škole u oblasti jednog arhiva u prvoj kategoriji, a sve osnovne u drugoj. Neki drugi arhivi stavljali su kako osnovne, tako i srednje škole dijelom u prvu, a dijelom u drugu kategoriju. Što je zakazalo u posljednjih 20 godina? Bukvić je još jedan od autora koji su upozorili na nedostatak kontrole/sudjelovanja arhiva u vrednovanju elektroničkih zapisa izvan arhiva. Čak štoviše, Bukvić je upozorio da arhivska služba još nema osmišljene procedure ni infrastrukturu za preuzimanje i dugoročno čuvanje elektroničkih zapisa, i to kako onih izvornih, tako i pretvorenih iz nekog drugog oblika. Drugi su problemi i nedostaci nepostojanje granskih popisa s rokovima čuvanja po područjima djelatnosti, slab utjecaj i doseg arhiva kada je riječ o propisima o uredskom poslovanju, te nedostatak aktivnijeg pristupa u izlučivanju gradiva koje je preuzeto u arhive, a nema trajnu vrijednost. Prema prijedlogu novog arhivskog zakona izlučivanje u arhivima trebalo bi dobiti prethodnu suglasnost Hrvatskog arhivskog vijeća. S time se autor slaže. Kada je riječ o već spomenutom makrovrednovanju, odnosno kategorizaciji, autor je sklon složiti se s tvrdnjom da ta djelatnost previše troši resurse, kadrovske i vremenske, te pozdravlja to što je ona od 2013./2014. stavljena u drugi plan.

Sljedeće predavanje održao je Boris Herceg iz Fine. Govorio je o alternativi papiru kada je riječ o zapisima. Pohvalio je tehnologiju koja postoji još od francusko-pruskog rata. Riječ je o mikrofilmu, čija je trajnost oko 500 godina. U Zakonu o računovodstvu uočeno je da se već nakon dvije godine pokazuje isplativost mikrofilma. On ima veliki kapacitet na malom prostoru, pa tako 30 registratora stane na jedan mikrofilmski svitak. U Fini su, naravno, migrirali elektroničke dokumente, ali ih ipak imaju i na mikrofilmu. Na razini Europske unije donesena je Direktiva 2014/55/EU o e-Računu. Kada se e-Račun „oceerira“ pomoću programa Optical Character Recognition (OCR) postiže se 99,5% točnosti. Naravno, čitljivost u informacijskom sustavu je 100%. Herceg je spomenuo da je prva elektronička isprava u Hrvatskoj nastala 2006. godine. Za e-Račun zakonodavstvo je oblikovano 2013. godine. Temelji se na PKI tehnologiji. Pohranjuje se u izvornom obliku (XML), a prikaz je u PDF-u. Prilikom ulaska u e-Arhiv e-Računi se ovjeravaju vremenskim žigom. Pritom je valjanost elektroničkog potpisa 2 godine, a treba čuvati i liste opozvanih certifikata.

Tihomir Pleše iz HDA, govoreći o Nacionalnom arhivskom informacijskom sustavu (NAIS), spomenuo je kako nemamo povezanost naših institucija. Upravo u tom stvaranju trokuta stvaratelji-arhiv-korisnici trebao je pomoći NAIS. Pa ipak, u praksi je NAIS imao i ima puno problema. Naime, registracija u NAIS-u obavlja se tako da administrator ne dobiva obavijest da se novi korisnik registri-
rao. Stvaratelji gradiva kao korisnici NAIS-a zvali su i zovu administratore, a administratori često nemaju informacije o tim stvarateljima niti znaju je li predviđeno da se ti stvaratelji mogu koristiti sustavom. Također, pri objavi fondova koji imaju više nižih jedinica, ili čak par tisuća jedinica, postupak promjene statusa iz neobjavljenog u objavljeni traje danima, a to zagušuje sustav. Isto tako je funkcionalnost povezivanja sustava s pomoću XML-a trenutačno tek djelomično moguća u NAIS-u. Ipak, NAIS je mnogo toga dobrog napravio, kako za arhive, tako i za stvaratelje i korisnike.

Silvija Babić iz HDA govorila je o preuzimanju gradiva. Postavila je pitanje je li dovoljno imati samo načelne ideje o tome ili taksativni dokument. Isto tako, pitanje je koji fondovi, koje gradivo i u kojem trenutku treba preuzimati. Navela je da su naše kategorizacije manje-više kategorizacije imatelja. Spomenula je i pohlepu arhivista vezano uz odnos među raznim arhivima. Kada je riječ o normativnoj djelatnosti, navela je podatak da manje od 40% od ukupno 3.500 repozitorija u 21 američkoj saveznoj državi ima osmišljenu akvizicijsku politiku. Autorica na tragu tih podataka smatra da pisana taksativna akvizicijska politika sputava. Osim toga, u 99% slučajeva gradivo se u hrvatske arhive preuzima na poticaj stvaratelja.

U 15 sati počela je sjednica *Stabilnost ilili promjenljivost arhivske prakse*. Kristijan Karajić iz HDA u svojem predavanju o recentnim problemima i izazovima rada sa stvarateljima pod nadležnošću HDA ustvrdio je da i dalje sve ponajviše ovisi o spremnosti na suradnju stvaratelja/imatelja s HDA. I neredovito izlučivanje gradiva je problem. Navodio je dijelove arhivskog zakona koji, na žalost, kada je riječ o mnogim stvarima ostaju samo mrtvo slovo na papiru. Osim toga, Vanjska služba je savjetodavna, a ne represivna služba. Zato on predlaže: 1. uključivanje više razine menadžmenta kategoriziranih stvaratelja, pri čemu treba mijenjati postojeće provedbene propise; 2. nešto novo: uvođenje stručne prakse za djelatnike u pismohranama. Predložio je i povećanje financijskih sredstava iz državnog proračuna za opremanje dovoljnog broja spremišnih prostorija. Naravno, to nije u mjerodavnosti HDA. Predložio je i drugačije radne postupke za one stvaratelje čije je gradivo najugroženije te posebne edukacije za rukovodeće osobe u ustanovama kojima bi se povećala njihova svijest o važnosti arhivskoga gradiva. Iz toga bi uslijedila i veća brig a rukovoditelja za osoblje u pismohranama.

Elizabet Kuk iz HDA upitala se može li gradivo privatnih stvaratelja imati status arhivskoga gradiva. Odgovorila je da može te ukazala na činjenicu da mnogi današnji stvaratelji privatnoga gradiva, dakle gradiva koje nije nastalo obavljanjem javne službe ili javne ovlasti, mogu biti i jesu isto tako imatelji javnoga gradiva. Riječ je tu prvenstveno o tvrtkama koje su pretvorbom i privatizacijom postale

privatne pravne osobe, a prije 1990. godine stvorile su kao društvena poduzeća određenu količinu javnoga gradiva. Drugi slučaj je s udruženjima građana djelatnicima u razdoblju 1945.-1990., kao i crkvenim organizacijama, koje su bile privatne pravne osobe, a često imaju izuzetno vrijedno arhivsko gradivo. Kuk je ukazala na nejasnoće i proturječnosti u zakonskim i provedbenim propisima oko privatnog arhivskoga gradiva. Među nelogičnostima Kuk je, između ostaloga, ukazala na to da se privatni stvaratelji ne bi smjeli kategorizirati, jer je nelogično privatnog stvaratelja kategorizirati u drugu ili treću kategoriju ako je već procijenjeno da stvara vrijedno arhivsko gradivo. Predložila je i neke druge promjene u zakonodavstvu te istaknula važnost dobre suradnje arhiva i stvaratelja/imatelja.

Goran Zlodi s Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti FFZG govorio je o suradnji baštinskih ustanova – arhiva, knjižnica i muzeja. Kao ključna područja suradnje naveo je digitalizaciju i harmonizaciju određenih normi i smjernica. Za digitalizaciju je u tijeku obavljanje agregiranja gradiva u Europeanu, a za harmonizaciju u sklopu seminara AKM radi se projekt Izrada, objavljivanje i održavanje Nacionalnoga pravilnika za katalogizaciju. Tu je rekao da muzealci mogu od arhivista naučiti višerazinski opis. Skrenuo je pažnju na mrežnu stranicu <https://data.gov.hr> te obznanio da 25. svibnja 2018. stupa u Europskoj uniji Opća uredba o zaštiti podataka.

Tanja Pavetić ispred tvrtke Omega Software naglasila je da je skeniranje samo prvi korak prema digitalizaciji. Naglasila je da nema nebitnoga gradiva kada je riječ o velikim formatima i da je manipulacija gradivom velikih formata nezgrapna, što troši vrijeme. Navela je da Omega Software surađuje s akademskom zajednicom i s arhivima u svijetu. Iz te suradnje saznali su, primjerice, da neki arhivi čak 30% proračuna financiraju vlastitim programima (riječ je o arhivima u Ujedinjenom Kraljevstvu i u Njemačkoj.) Najavila je da je samo pitanje vremena kada će se digitalna transformacija početi provoditi i kroz zakone. U svijetu je kao primjer navela ArchivComplete. To je jednostavno rješenje kojim se karta od 4GB šalje i odmah je dostupna preuzimanjem preko mobilnog telefona. Tu valja pogledati mrežnu stranicu www.archivcomplete.com.

Uslijedile su paralelne panel diskusije. Pitanje koje su postavile Diana Mikšić i Snježana Ivanović iz HDA jest kako je i koliko moguće sređivanje i opis, a potom restauracija, digitalizacija, te konačno i prezentacija arhivskih fondova koji se nalaze u dva ili čak tri državna arhiva. Recimo da se u nekom arhivu nalazi 35 kutija fonda, a u drugom samo jedna. U takvom slučaju, naravno, obavijesno pomagalo bit će izrađeno u arhivu koji posjeduje 35 kutija. Međutim, autorice su navele čitav niz primjera gdje je gradivo u podjednakim količinama za iste stvaratelje čuvano u raznim arhivima. Stoviše, autorice se uopće nisu upustile u problematiku razgraničenja fondova između državnih arhiva i ostalih baštinskih ustanova, jer bi to bilo pitanje za zasebnu raspravu. Kada je riječ o retroperspektivi razgraničenja arhivskoga gradiva između HDA i područnih arhiva, autorice su zaključile da danas, nakon 50-60 godina opstojnosti mreže područnih arhiva u Hrvatskoj ne

možemo biti zadovoljni sa sadašnjom situacijom. Cijela problematika bila je razmatrana na raznim stručnim vijećima, kolegijima ravnatelja arhiva, ali do danas nije usustavljena niti su donesene opće smjernice s uputama kako rješavati pojedine slučajeve. Iako se iz raznih zaključaka i dogovora može izvući uvjerenje da kotarska tijela javne vlasti, kao i niža od kotarskih, odnosno njihovi fondovi, trebaju pripasti područnim arhivima, a fondovi okružnih i viših tijela HDA ipak su fondovi nekih oblasnih tijela javne vlasti predani iz HDA u područne arhive. Stoga se ne možemo oteti dojmu da su primopredaje gradiva često proizvod dogovora između čelnika i da pritom nema sustavnog planiranja. Što se gradiva fondova stvaratelja iz oblasti gospodarstva tiče, tu će se načela i kriteriji tek trebati utvrđivati, i mnogo toga će se trebati propitkivati, kažu autorice. Ipak, kao svijetla točka mogu se navesti uspješne primopredaje između HDA i područnih arhiva. U tom pravcu treba nastaviti.

Borut Gulič iz HDA predstavio je izlaganje *Tehnička mjerila i pravila organizacije spremišnih prostorija i preventivne zaštite gradiva Odjela za zaštitu i obradu arhivskog gradiva HDA – teorija i praksa*. U izlaganju se pozabavio izbjegavanjem potencijalnih prijetnji i rizika u zaštiti gradiva. Naveo je da HDA ima pet objekata na tri lokacije, s ukupno 88 spremišta. Napravio je ocjenu uvjeta koji postoje za svako spremište. Mikroklimatski parametri rađeni su na temelju metrike ustanove Image Permanence Institut, koja je izradila metodologiju transformacije navedenih podataka u smislu diferencijacije kemijske degradacije gradiva, njegova mehaničkog propadanja, rizika od pojave plijesni i hrđanja metalnih dijelova. Analizom sustava ustanovila se relativna usklađenost sa standardom ISO 11799, koji je temelj za arhivsku zaštitu. Autor je priložio analizu mikroklimatskih uvjeta u 2016. godini. Utvrdio je da nepovoljni mikroklimatski uvjeti počinju u mjesecu svibnju. Tada se uključuju odvlaživači raspoređeni u skladu s prioritetima spremišta s najlošijim mikroklimatskim uvjetima. Gulič je razmotrio i nabavu sprinklerskog sustava za slučaj požara kao i potrebu ugradnje klimatizacijskih uređaja na šestoj etaži na Marulićevu trgu, gdje temperature ljeti idu i do 30 °C. U drugom dijelu članka autor je predstavio plan za slučaj nesreće, kao što je požar, poplava, potres i drugo. Općenito je demonstrirao brigu i skrb koju Odsjek za zaštitu arhivskog gradiva HDA vodi o gradivu. Naravno, potrebna je i suradnja zaštitarske službe na Marulićevu trgu, odnosno domara u dislociranim spremištima.

Ivana Kuhar iz HDA još je jedna od autorica koje su se bavile retrospektivom u svojem radu. Prikazala je iskustvo HDA u vezi s donesenim Pravilnikom o evidencijama u arhivima iz 2002. godine. Prema tom pravilniku propisano je u HDA vođenje ukupno 17 različitih vrsta evidencija. Autorica je navela tri osnovne knjige: knjiga akvizicije, knjiga depozita i opći inventar. To su knjige koje pokrivaju gradivo prilikom preuzimanja u HDA. Autorica se upitala nije li možda bolje knjigu depozita inkorporirati u knjigu akvizicije, jer se ona samo u rubrici o osnovi preuzimanja gradiva u Arhiv razlikuje od knjige akvizicije. Osim toga, knjiga akvizicije se u HDA vodi još od 1856. godine, a gradiva preuzetog u statusu depo-

zita ima jako malo. I što se tiče evidencija gradiva izvan HDA i što se tiče obavijesnih pomagala u Arhivu, autorica je predložila razmišljanje o reviziji evidencija. Jesu li sve one potrebne i treba li osnovati neke nove? Za evidencije o korištenju gradiva predložila je objedinjavanje.

Manuela Kozić i Željko Vrban iz Državnog arhiva u Osijeku (DAOS) predložili su problematiku u vezi s tranzicijom i promjenom u upravi koje tangiraju DAOS. Vidi se da unatoč pozitivnim zakonskim propisima i obvezi stvaratelja i imatelja arhivskoga i registraturnoga gradiva da javljaju sve promjene u svezi s gradivom to često nije rađeno. Autori su samokritični, pa kažu da je i arhivska služba tomu kriva, ali kao glavni problem vide nejasnoće u zakonima i podzakonskim aktima. Kao glavni problemi iz toga proističu nadzor arhivskoga i registraturnoga gradiva višerazinskih institucija te nadzor dislociranih ustrojbenih jedinica. Osim toga, osnivanjem Državnog arhiva u Vukovaru i Državnog arhiva u Virovitici DAOS se suočio s problemom razgraničenja stvarne i teritorijalne nadležnosti. Tranzicija i uz nju povezani brojni stečajevi poseban su problem, gdje opet bez znanja nadležnog državnog arhiva dolazi do podjele gradiva stvaratelja, pa i do uništavanja velikih količina vrijednoga gradiva. Autori zato apeliraju da se poboljša i uskladi zakonodavstvo.

Ladislav Dobrica iz HDA i Marcus Leideck iz Državnoga arhiva u Pazinu napravili su rad *Sređivanje vlastelinstava – (retro)perspektiva hrvatske i srednjoeuropske prakse*. Najprije su napravili kratki pregled sređivanja vlastelinskih fondova u hrvatskim arhivima u proteklom desetljećima. Inače, vlastelinskih arhiva u Hrvatskoj je samo 64, što čini manje od 0,5% ukupnog broja fondova i zbirki u javnim baštinskim ustanovama. Prikazali su metodologiju sređivanja sa strukturom sređenih fondova. Zatim su prikazali srednjoeuropsku metodologiju sređivanja, točnije onu primjenjivanu u Austriji, Mađarskoj i Sloveniji. Za te zemlje karakteristično je da čuvaju integralnost arhivskoga gradiva, što znači da ne razdvajaju gradivo vlasnika (obitelji ili samostana) od gradiva vlastelinstva sa svim funkcijama koje je obnašalo. U Sloveniji još od šezdesetih godina 20. stoljeća postoji koncept koji se oslanja na funkcije gospoštija. Autori analizom predlažu da se za naziv fonda za jednostavnije gradivo uzme „Obitelj x i vlastelinstvo y“, odnosno „Samostan x s posjedom y“, a za složenije treba uvesti naziv „Obiteljski i vlastelinski arhiv xy“. U svijetu vlastelinskih fondova imamo i zbirne fondove, koji ne ovise o posljednjem nazivu stvaratelja. Autori su kao prilog radu dali detaljnu podjelu vlastelinskih fondova na serije, podserije itd. Naravno, ako je jedna obitelj ili samostan imala više vlastelinstava, ona mogu biti obuhvaćena kao podfondovi. Važan su preduvjet za zadržavanje ili izdvajanje gradiva, kažu autori, sređenost i strukturiranost fonda te postojanje jasnih veza među podfondovima.

U rujnu 2012. otkriveni su na jednom dijelu fonda HR-HDA-13. Ugarsko namjesničko vijeće, Hrvatsko-slavonski spisi tragovi mikrobiološke aktivnosti. O tome je održala predavanje Marijana Mimica Tkalčec iz Središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju HDA (SLKR). Riječ je o ukupno 150 kutija koje su bile

čuvane u spremištu gdje je relativna vlaga bila unutar preporučenih vrijednosti, ali je temperatura bila previsoka. Autorica je opisala kako je svih 150 kutija pregledano i podijeljeno u četiri skupine prema stupnju inficiranosti gradiva. Gradivo prve skupine u količini od 19 kutija odmah je prebačeno u SLKR i podvrgnuto preliminarnom istraživanju. Listovi dokumenata očišćeni su i dezinficirani. To je apsorбирало do maksimuma radni kapacitet SLKR, pa je za 32 kutije druge skupine angažirana radna skupina ljudi zaposlenih na određeno vrijeme. Navedene će kutije ući u plan i program restauriranja tijekom idućih nekoliko godina, ovisno o mogućnostima SLKR. Ukupno 99 kutija iz treće i četvrte skupine doći će na red za restauraciju i konzervaciju tek nakon prve dvije skupine. Autorica zaključuje da se na tom primjeru zorno vidi koliko su važni preventivni postupci zaštite gradiva, kao što su redovite kontrole i obilasci spremišta te održavanje preporučenih vrijednosti relativne vlage i temperature. Bolje je spriječiti nego liječiti – u opisanom slučaju to zaista vrijedi.

Ivona Fabris i Hrvoje Jakić iz HDA predstavili su rad *Obrada gradiva fonda Gradskega komiteta Saveza komunista Hrvatske Zagreb (GK SKH)*. Najprije je prikazan razvoj, djelovanje i ustroj GK SKH Zagreb od osnutka 1919. do ukidanja 1990. godine. U prvoj fazi arhivističke obrade 2010. napravljen je prvi privremeni popis gradiva nastalog poslije Drugog svjetskog rata. Za drugi podfond Mjesni komitet Komunističke partije Hrvatske (KPH) (1941.-1945.) nije trebalo obaviti puno posla, jer on čini samo tri kutije i kartoteku u dužini od 0,4 d/m. Prilikom obrade tog podfonda morale su biti učinjene samo minimalne korekcije. Daleko veći dio posla izvršen je u razdoblju 2013.-2016. na podfonde koji čine preostali lavovski dio fonda. Napravljen je plan sređivanja na temelju privremenog popisa. Plan je slijedio ustroj, odnosno organizacijsku strukturu GK SKH Zagreb. Gradivo je unutar pojedine dokumentacijske cjeline odloženo kronološki, eventualno je grupirano abecedno (primjerice dosjei) ili tematski. Fond je izuzetno važan i sada je posve dostupan istraživačima. Autori su ustanovili da se još 4 d/m gradiva fonda istoga stvaratelja čuva u Državnom arhivu u Zagrebu kao fond HR-DAZG-684. Što s tim?

Prikazuju li zaista arhivski fondovi fotografija objektivno prošlost? Na primjeru fonda HR-HDA-1422. Agencija za fotodokumentaciju (AGEFOTO) Hrvoje Gržina iz HDA pokazao je da to nije točno. Naime, fotografi AGEFOTO-a snimali su samo određene događaje, mjesta i ljude, a druge su izostavljali. Sve je to bilo u skladu s politikom njihove kuće. Drugi bitan dio dokaza da fotografski arhivi isto tako konstruiraju povijest kao što je i rekonstruiraju taj je da se taj arhivski fotografski fond sastoji od negativa, kontakt-kopija zalijepljenih u fotoalbumima ili prikazanih na tabloima, knjiga snimanja, kartoteka te kompjuterske baze podataka. Svi ti dijelovi fonda nastajali su u raznim vremenima. Na kraju je nastala baza podataka, a to je bilo u 2000-im godinama u HDA. AGEFOTO prestao je djelovati 1991. godine, što znači da je baza nastala tijekom arhivskog života fonda. Svi su ti dijelovi fonda u dinamičnim međuosnosima i tako mogu pričati razne priče

o prošlosti. Umjesto pozitivističkog pristupa povijesti imamo na djelu ostvarenje Brothmanove tvrdnje da arhivisti prikupljaju i čuvaju vrijedne zapise, ali pritom i sami stvaraju određene vrijednosti i njihov poredak.

Oko 16:45 završila su predavanja za taj dan. Od 17 sati održavale su se paralelne sjednice sekcija HAD-a. Prisustvovao sam sjednici Sekcije za opis i obradu arhivskoga gradiva. Vida Pavliček izjavila je da se u opisnim jedinicama javlja problem, primjerice, interpunkcija je pogrešna. Signature su različite, pa među arhivistima treba postići dogovor. I naslovi arhivskih fondova, kao i naslovi jedinica, isto su tako problem. Kada se za naslov uzme riječ „zapisnici“, tada se možemo pitati što to zapravo znači. Ta riječ označava samo vrstu zapisa. Dražen Kušen istaknuo je kako HDA mora stvoriti normativne smjernice o tome kako treba raditi. Jer priručnik nema snagu smjernica. Zoran Perović iz Državnog arhiva u Dubrovniku istaknuo je kako nas kod sređivanja gradiva vodi gradivo. Prvobitni red mora se ponekad sam stvoriti. A što se tiče inventara? Njih treba prilagoditi korisnicima. Kušen je na kraju predložio sljedeće zaključke:

1. Modul radionica za opis i obradu gradiva oblikovan je i upitno je treba li takav ostati.

2. U područnim arhivima trebaju se okupiti arhivisti i treba dati *input* Matičnoj službi da oblikuje novi radionički modul.

3. Treba prirediti skup dobrih primjera na mrežnim stranicama HDA i HAD-a.

Danijel Jelaš iz DAOS-a predstavio je zaključke Sekcije za pedagogiju:

1. Sistematizacija, odnosno pitanje radnog mjesta arhivskog pedagoga znači da bi se mogao specijalizirati stručni ispit kako bi obuhvatio i radno mjesto arhivskog pedagoga.

2. Dan otvorenih vrata Jelaš je koncipirao na način da bi u njemu bile aktivno uključene škole. Naime, svaki bi arhivist bi u komunikaciji sa školama samostalno odredio taj dan.

3. Radili bi se obrasci za kulturno prosvjetne (KP) aktivnosti u kojima bi se bilježile evidencije posjeta, a radila bi se didaktičko-metodička priprema, primjerice kao *google forms*.

4. Promocija KP aktivnosti obavljala bi se tako što bi arhivisti sudjelovali na aktivima nastavnika.

Deana Kovačec podsjetila je da su arhivi i prije pozivali aktive nastavnika u poslijepodnevni satima pa su im prezentirali svoje radionice.

Silvija Babić izvijestila je o Sekciji vanjskih službi. Naglasila je da su vanjske službe državnih arhiva opterećene odredbama novog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, po kojima moraju do 22. studeno-

ga prikupiti popise, a zatim će se morati izdavati rješenja. Eventualna preuzimanja bit će rezultat prostornih mogućnosti. Složeni stvaratelji dali su pravilnike i popise. Isto tako je rekla da će se obnoviti sastanci vanjskih službi.

U četvrtak 26. listopada većina sudionika skupa išla je na izlet na otok Pag. Grad Pag obišli su uz stručno vodstvo. Zatim je u Kneževu dvoru održan okrugli stol na temu položaja i statusa arhivske struke i arhivskih djelatnika u svjetlu donošenja novog arhivskog zakona. Predstavljena je i knjiga Gorana Pavelina *Informacijsko-komunikacijska podloga strateškog planiranja arhiva*. Poslijepodne smo se vratili u Zadar. U 16:30 održana je izborna skupština HAD-a.

U petak 27. listopada u 9 sati nastavljene su paralelne panel diskusije s istom temom o stabilnosti i/ili promjenljivosti arhivske prakse. Natko Martinić Jerčić iz HMDCDR-a opisao je svoj rad na prebacivanju digitaliziranoga gradiva Haškog suda s mrežne stranice <http://www.icty.org>, koje se odnosi na suđenje Momiru Taliću, na digitalnu zbirku dokumenata HMDCDR-a. Autor je pretražujući digitalizirano gradivo Haškog suda pronašao dokumente koji dokazuju nazočnost Jugoslavenske narodne armije (JNA) u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini ne samo u jesen 1991. godine, nego i tijekom 1992. godine. Pronašao je i dokumente o ubijanju civila Hrvata i Muslimana. Sve je dokumente razdijelio u više mapa prema stvarateljima (naravno, to nisu po provenijenciji dokumenti Haškog suda, nego prikupljena zbirka za potrebe rada suda), a riječ je o više desetaka stvaratelja s područja BiH. Navedeni dokumenti važni su za istraživače Domovinskog rata, kao i rata u BiH u 1990-im. Osim toga, pitanje je što će biti s arhivom Haškog suda.

Dario Mlinarević i Željko Vrban iz DAOS-a bavili su se problemima sređivanja, opisa i vrednovanja gradiva gospodarstva i bankarstva u osječkom arhivu. Zbog složenosti problematike gradiva gospodarstva i bankarstva u Hrvatskoj morat će se mijenjati norme ISAD(G) i ISAAR(CPF)! No, šalu na stranu. Autori su na primjeru gradiva HR-DAOS-1380. Remontservis d.d. Osijek i Industrijsko-poljoprivrednog kombinata Osijek prikazali pet skupina problema i predložili za svaku rješenja. Kao prvo, fondovi se ne bi trebali dijeliti na razredbena razdoblja, nego bi se trebali obrađivati i sređivati kao jedinstveni fondovi od svojeg osnutka do likvidacije ili okončanja stečajnog postupka, odnosno integracije ili dezintegracije s drugim gospodarskim subjektom (primjer opisa predmeta koji se protežu na više razredbenih razdoblja). Drugo, za fondove složenijih poduzeća valjalo bi izraditi shematizme te preuzeti gradivo svih članica unutar jedne grupacije (parcijalna preuzimanja stvaraju velike probleme). Autori zato predlažu da se uvede obveza obavješćavanja mjerodavnih arhiva o otvaranju stečaja te obveze stečajnih upravitelja da surađuju s arhivima kako bi se preostalo gradivo na terenu evidentiralo i preuzelo u arhive. Treće, prije početka sređivanja rinfuznoga gradiva i onoga koje je neadekvatno strukturirano, treba ispitati korisnost preslagivanja takvoga gradiva i staviti se u ulogu istraživača. Što je istraživaču važno? Četvrto, uporaba stručne terminologije, kao i poredak serija unutar fonda, razlikuju se između arhiva, kao i unutar jednog arhiva. Autori apeliraju da se u onaj način razmišljanja koji kaže da

fond vodi arhivistu prilikom sređivanja i opisa ipak ugradi dogovor unutar struke o redoslijedu serija unutar gospodarskih fondova. I, konačno, predlaže se da struka konačno donese granske popise s rokovima čuvanja, kao i da pravne službe trebaju pratiti izmjene zakona o gospodarskoj problematici.

Jasna Požgan iz Državnog arhiva za Međimurje (DAM) i Ivana Posedi iz Državnog arhiva u Varaždinu, Arhivski sabirni centar Koprivnica, predstavile su gradivo fondova iz oblasti obrtništva u razdoblju između dva svjetska rata. U DAM je riječ o fondovima Udruženje zanatlija za općine Kotoriba i Donja Dubrava u Kotoribi, Obrtni zbor za kotar Prelog i Obrtni zbor za grad i kotar Čakovec. U Arhivskom sabirnom centru Koprivnica čuva se fond Udruženje zanatlija za grad i srez Koprivnica. Autorice su opisale legislativu u međuratnom razdoblju te sačuvanost ta četiri fonda i neke važne podatke o stvarateljima. Autorice su zaključile da arhivisti moraju promovirati to gradivo jer je važno za istraživače.

Julija Barunčić Pletikosić sredila je gradivo udruge Bedem ljubavi – pokret majki za mir u HMDCDR-u te napravila sumarni inventar, a Željka Križe sredila je gradivo Udruge Hrvatski feniks u HMDCDR-u te također napravila sumarni inventar. Obje autorice zaposlene su u HMDCDR-u. Prikazale su kako arhivi u Ujedinjenom Kraljevstvu i SAD-u populariziraju povijest žena, te pogotovo povijest žena u ratu. Na tom tragu autorice prikazuju i rad vlastite kuće na popularizaciji povijesti žena i antiratnog pokreta u Domovinskom ratu. Fondovi dvije navedene udruge dostupni su istraživačima, a osobni podatci u njima daju se uz pribavljenu suglasnost osobe na koju se osobni podatci odnose.

Maja Kovačević Kuzmanić iz Državnog arhiva u Splitu (DAST) prikazala je rezultate ankete kojom se mjerilo zadovoljstvo stvaratelja u ovlasti DAST s učestalošću komunikacije s Vanjskom službom DAST i s radom Vanjske službe. Pokazalo se da su stvaratelji zadovoljni učestalošću komuniciranja s Arhivom, kao i da su zadovoljni načinom rada Vanjske službe. Autorica je rekla da DAST smatra komuniciranje krvotokom svake ustanove i tvrtke te da je zato 2013. godine usvojen Etički kodeks zaposlenika. S obzirom na to da je komuniciranje vještina koja se uči i razvija, autorica je predložila da bi zaposlenici trebali prisustvovati seminarima i edukacijama u vezi s poslovnom komunikacijom.

Hrvoje Stančić autor je još jednog rada na ovom Kongresu. To je rad koji je objavio u suradnji s Magdalenom Kuleš pod nazivom *Arhiviranje digitalnih zapisa – stanje i perspektive*. Gdje smo sad? Što se tiče državnih arhiva, oni su u Hrvatskoj u zaostatku u odnosu na arhive u razvijenim zapadnim zemljama. Razlog tomu je, kažu autori, u sustavnom zanemarivanju struke po pitanju ulaganja u informatičku infrastrukturu, u znanju zaposlenika kada je riječ o informacijsko-komunikacijskim tehnologijama te zapošljavanju stručnjaka s primjerenim znanjima. Članak započinje s konstatacijom da se u svijetu digitalnih dokumenata informacijski sadržaj digitalizira i sprema odvojeno od objekta nositelja. Za klasične arhiviste problem očuvanja zapisa usredotočen je na objekt (objekt u obliku papira

ili pergamene), pa ako je objekt očuvan, očuvan je i zapis na njemu. Kod digitalnih zapisa nije tako. Kao novosti u svijetu digitalne dokumentacije autori opisuju eIDAS uredbu koja je derogirala hrvatski Zakon o elektroničkom potpisu iz 2002. godine. Uredba eIDAS predviđa radi sprječavanja kompromitiranja certifikata za digitalne potpise osnivanje kvalificiranih pružatelja usluga povjerenja. Za ta pitanja relevantne su međunarodne ISO norme 15489, 14721 i 16363. Kao najnoviju arhivsku tehnologiju autori predstavljaju ulančane blokove (*blockchain*). U kontekstu dugotrajnog očuvanja digitalno potpisanih zapisa, tehnologija *blockchain* moći će tretirati digitalni zapis kao da mu je digitalni potpis valjan iako je istekao. (Naime, Fina primjerice izdaje certifikate samo na rok od dvije godine.)

„Za kraj treba istaknuti da nam bliska budućnost kroz internetske tehnologije i s njima povezane norme donosi odmak od zatvorene prakse opisivanja gradiva, od dosadašnjih arhivskih praksi [...].“ To je dio najvažnije rečenice u radu Ariana Rajha *Arhivističke (informatičko-informacijske) tehnologije: procjene i preporuke*. Za njegov članak naveo bih samo dvije skraćenice: RDF i RIC. Resource Description Framework (RDF) je model za opis resursa i pomoću njega izražavaju se povezani podaci na način da se omogućava izražavanje semantičkih odnosa između entiteta. A RIC? Records in Contexts (RIC) nastaje od 2012. godine, kada je Međunarodno arhivsko vijeće (ICA) oformilo grupu za nadogradnju i reviziju postupka arhivskog opisa. Ta grupa je 2016. iznjedrila RIC, što je novi opisni standard u struci, koji više neće biti dokumentocentričan. Budućnost nam već kuca na vrata!

Treća sjednica *Arhivi i javnost – iskustvo, pristup i nove mogućnosti* počela je u 10:15 i djelovala je isto tako u paralelnim panel diskusijama. Boris Suljagić iz HDA za temu svojeg rada imao je utjecaj Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskom gradivu i arhivima na dostupnost gradiva HDA s osobnim podacima u Središnjoj čitaonici HDA. Napravio je usporednu analizu Zakona o zaštiti osobnih podataka, tamo gdje se taj zakon može uspoređivati s navedenim izmijenjenim arhivskim zakonom. Navedeni novi zakon iz svibnja 2017. godine olakšao je korištenje i omogućio dostupnost čitavog niza fondova nastalih u razdoblju 1945.-1990. godine. Da bi se pritom poštivao i Zakon o zaštiti osobnih podataka, korisnike se obvezuje već prilikom registracije i učlanjenja u Korisničkoj službi da potpišu izjavu kojom preuzimaju odgovornost za kršenje Zakona o zaštiti osobnih podataka. U novom se zakonu omogućava osobama koje su bile progonjene u komunističkom režimu da anonimiziraju dokumente koji se odnose na to kršenje, odnosno da prikuju vlastiti identitet. Ali, što je sa slučajevima kada su se neke osobe bavile, primjerice, financijskim malverzacijama, odnosno pronevjerom novca i kada se to spominje, recimo, u fondu HR-HDA-1220. Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske? Autor zaključuje da će se u praksi vidjeti eventualni novi problemi nastali primjenom i tumačenjem novog zakona.

Josip Mihaljević iz Srednje škole za medicinske sestre u Zagrebu bavi se u svojem radu mrežnom vidljivošću hrvatskih arhiva, odnosno vidljivošću na Inter-

netu. Autor zaključuje da većina hrvatskih arhiva još nema svoju stranicu na Facebooku, da samo 44% arhiva ima responzivni mrežni dizajn, što je kašnjenje u vrijeme kada već mnogi ljudi pregledavaju internetske stanice preko mobilnih telefona. Samo HDA i Državni arhiv u Zadru koriste se Googleovom analitikom kako bi pratili posjetitelje svojih mrežnih stranica. Autor zaključuje da mrežne stranice brzo zastarijevaju i da arhivi mogu svoje kašnjenje nadoknaditi.

Branimir Peti iz Državnog arhiva u Vukovaru pozabavio se dostupnošću arhivskoga gradiva prije isteka zakonskih rokova nedostupnosti. Za navedenu problematiku imamo tri vrste javnoga gradiva: neklasificirano javno gradivo, klasificirano javno gradivo i javno gradivo koje sadržava osobne podatke. Autor pritom navodi praksu koja je nedopuštena. Riječ je o tome da korisnik dođe u arhiv s preslikom zahtjeva za korištenje gradiva koju je stvaratelj/imatelj ovjerio. Prema propisima najprije se mora podnijeti zahtjev arhivu, i to od strane osobe na koju se gradivo odnosi, ili od opunomoćene osobe. Autor tvrdi da se stvara pravna nesigurnost pri klauzuli „ako je od nastanka namijenjeno javnosti“. Ta je klauzula po njemu nejasna. Vezano uz taksativno navedeno gradivo koje postaje dostupno za razdoblje do 22. prosinca 1990. godine, autor smatra da je nejasno kako osobe mogu znati da se u gradivu nalaze podatci o tome kako su kršena njihova prava. Isto tako, autor se pita što ako tajni suradnik nekadašnje Udbe zatraži anonimizaciju kako bi prikrio svoje sudjelovanje u kršenju prava i sloboda trećih lica. Zatim je problem da ravnatelj sada mora procijeniti opravdanost znanstvenih razloga koji omogućavaju davanje na korištenje gradiva prije isteka rokova nedostupnosti. Autor kaže, nadalje, da se advokati stavljaju u neravnotežan položaj, jer sudovi imaju pravo dobiti gradivo prije isteka rokova, a advokati nisu navedeni u Zakonu kao uživaoci takvih mogućnosti. Za klasificirano gradivo autor je primijetio da se situacija komplicira ako vlasnik klasificiranoga gradiva više ne postoji. Dobro je uočio da arhivisti moraju provoditi i Zakon o zaštiti osobnih podataka. Skeptičan je glede anonimizacije. Za pozdraviti je kritično mišljenje autora o arhivskom zakonodavstvu.

Silvio Salamon Jazbec iz Jadranskog naftovoda d.d. prikazao nam je percepciju arhiva i arhivista u književnosti i na filmu. Na stranu to što se arhivi prikazuju netočno i nekorektno, kao u slučaju pisca Dana Browna. U nekim djelima arhivisti su potpuno negativne osobe, a u drugima pozitivci. Autor je pročitao zavidnu količinu knjiga i stripova, pregledao puno filmova te ustanovio da su knjižničari i muzealci puno zastupljeniji u svijetu umjetnosti. Kao odgovor na pitanje zašto je tomu tako ponudio je, kao prvo, to što romane pišu i filmove snimaju književnici, odnosno scenaristi i režiseri. Dalje, muzeji i knjižnice imaju magiju umjetnosti, ostvarivu na puno lakši način nego što je to moguće s arhivima. To su i mjesta fascinacije. S druge strane su ljudi koji se bave papirima, odnosno oni ih preuzimaju, slažu i popisuju, traže, donose, odnose i odlažu. Tako je vanjskomu promatraču puno teže vidjeti eros u radu arhivista. Dakle, arhivi su još u sjeni. Kao treće, knjižnice i muzeji postoje odavno. Arhivi kao ustanove otvorene javnosti

postoje tek nakon Francuske revolucije. Autor završava sa zanimljivim prikazom budućnosti futurista Freya. U tom prikazu ima mjesta za arhive, knjižnice i muzeje u budućnosti.

Petar Elez iz Državnog arhiva u Vukovaru (DAVU) opisao je u svojem članku arhivsko-pedagoške aktivnosti DAVU 2013.-2017. godine. Autor je djelovao u Arhivu u svojstvu koordinatora zaduženoga za realizaciju programa arhivske pedagogije. Aktivnosti su počele objavom vodiča za nastavnike i profesore povijesti u Vukovarsko-srijemskoj županiji pod nazivom *Upoznajmo arhiv*. Riječ je o informativnoj brošuri tiskanoj u deplijanskoj formi. U njoj su se uz osnovne podatke o gradivu i knjižnom fondu Arhiva postavila razna pitanja, poput: „Kakav je bio društveni život na području Vukovarsko-srijemske županije u prvoj polovici 20. stoljeća?“ Autor je sudjelovao kao koordinator na sastancima nastavničkih aktiva gdje je promovirao DAVU u kontekstu istraživanja zavičajne prošlosti. Kao rezultat održan je čitav niz radionica, primjerice heraldičkih za učenike osnovnih škola s područja Arhiva te tematska predavanja koja su primjerenija srednjoškolcima. Osim toga, DAVU se bavio izložbama i promocijama arhivskih izdanja te obilježavanjem prigodnih dana, kao što su Noći muzeja ili Noći knjige. DAVU planira nastaviti s programima i još ih pojačati. U tome će znatni doprinos dati i činjenica da DAVU useljava u novoizgrađeni objekt, koji ima suvremenu multimedijalnu dvoranu i mnoge druge sadržaje.

Snježana Žegor osvrnula se također na arhivsku pedagogiju. Ona je predstavila pedagoške aktivnosti svoje kuće, Državnog arhiva u Sisku (DASK). Kao i u slučaju vukovarskog arhiva, za đake osnovnih škola rađene su radionice u dogovoru sa školom. Za srednjoškolce su rađena predavanja, pa su tako đaci Srednje medicinske škole Sisak upoznati s tradicijom ljekarništva u Sisku. I studenti Arhitektonskog fakulteta došli su (zgrada DASK!), kao i studenti PMF-a. Prilikom tih događanja djelatnici DASK-a prikazivali su zanimljivo arhivsko gradivo, kao što je primjerice povelja obitelji Prišek iz 1578. godine. DASK predstavlja i Zbirku školskih udžbenika i priručnika pa đaci mogu uspoređivati nekadašnje školske udžbenike s današnjima. Za pohvaliti je da DASK još od 1998. godine organizira Tjedan arhiva, koji se svake godine bavi drugim temom. Zaključno, autorica je predložila da se u katalog stručnih zvanja uvede zvanje arhivski pedagog. Osim toga, muzealci već imaju zvanje muzejski pedagog.

Živana Hedžbeli i Mihaela Barbarić iz Državnog arhiva u Zagrebu (DAZG) prikazale su otvaranje tog arhiva prema javnosti. DAZG je i prije organizirao izložbe i komunicirao s javnošću. No 2015. godine ravnateljica je u suradnji s djelatnicima osmislila sustavno otvaranje Arhiva javnosti. Smisao je u tome da se u cijelosti mijenja *image* DAZG-a, čime on postaje percipiran kao otvorena ustanova, uključena u kulturni i turistički život grada Zagreba. Vrata DAZG-a i simbolički i stvarno otvorena su tijekom cijelog dana, a Arhiv je upisan u turističku kartu Turističke zajednice Grada Zagreba. Stotine posjetitelja u Noći muzeja pokazatelj su da DAZG zaista može ubuduće razvijati svoj odnos s građanima i turistima. Neke

aktivnosti, kao pokušaj otvaranja suvenirnice, nisu uspjele. DAZG za sada ne može obogaćivati svoju ponudu na Youtubeu. Ipak, može se zaključiti da je DAZG obogatilo svoja znanja, jer su se mnogi njegovi djelatnici oboružali iskustvom u odnosima s javnošću.

Zadnje predavanje na Kongresu održala je Željka Dmitrus iz DAZG-a. Predstavila je dobru ideju koja je i uspješno realizirana. Riječ je o izložbi o Zagrebu u vrijeme vladavine Franje Josipa I. (1848. – 1916.). Kronološki je razvoj Zagreba u izložbi organiziran oko tri posjete Franje Josipa I. Zagrebu, 1852., 1869. i 1895. godine. Predstavljen je komunalni i urbani razvoj grada. Pri odabiru gradiva za izložbu nije se unaprijed razmišljalo da bi ono moglo poslužiti u didaktičke svrhe. Stoga je napravljena PowerPoint prezentacija. Pritom se prezentacija radila različito, prema uzrastu posjetitelja. Uspjeh nije izostao. Ukupno oko 780 posjetitelja pogledalo je izložbu, od čega se veliki broj odnosio na osnovnoškolce, srednjoškolce i studente.

Na završnoj raspravi usvojeni su sljedeći zaključci:

1. Hrvatski arhivisti nužno moraju imati ključnu ulogu prilikom izradbe propisa novog zakona.
2. Hrvatski arhivisti smatraju da treba osnažiti matičnu ulogu Hrvatskog državnog arhiva.
3. Hrvatski arhivisti smatraju da vođenje kadrovske politike u javnom sektoru treba temeljiti prije svega na formalno obrazovanim stručnjacima.
4. Arhivska baština treba postati aktivni čimbenik hrvatskog društva.
5. HAD će se uključiti u razvoj nacionalnog digitalnog arhiva.

Nakon završne rasprave Kongres je zaključen.

Boris Suljagić